

ΛΑΤΙΝΙΚΑ

Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Α΄ τόμος
Μαθήματα XVI-XXXII

Β. ΜΠΑΚΛΑΒΑΣ – Μ. ΜΠΙΚΑΚΗΣ – Ε. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ
Γ. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ – Α. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ

Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Α΄ τόμος
Μαθήματα XVI-XXXII

Θέση υπογραφής δικαιούχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Τις ερωτήσεις για την Εισαγωγή (και τις απαντήσεις τους) έγραψε ο Μ. Μπικάκης. Τις μεταφράσεις όλων των κειμένων και τα γλωσσικά σχόλια των κειμένων 21-32 έγραψε ο Β. Μπακλαβάς, ενώ τα γλωσσικά σχόλια των κειμένων 16-20 έγραψε η Α. Ηλιοπούλου. Τους λεξιλογικούς πίνακες και τα κλιτικά υποδείγματα έγραψε ο Μ. Μπικάκης. Τις συντακτικές αναλύσεις έγραψαν ο Β. Μπακλαβάς και ο Μ. Μπικάκης. Τις συντακτικές ασκήσεις έγραψαν Ε. Αντωνοπούλου και ο Β. Μπακλαβάς. Τις απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου έγραψε ο Μ. Μπικάκης. Τις Ασκήσεις για επανάληψη έγραψε ο Β. Μπακλαβάς και τις απαντήσεις τους ο Μ. Μπικάκης. Την ανάλυση των φράσεων της λατινικής γλώσσας έγραψε ο Β. Μπακλαβάς. Την ευθύνη για τη γενική επιμέλεια του έργου είχε ο Β. Μπακλαβάς.
• Στο εξώφυλλο: φωτογραφία ανδριάντα του Ιουλίου Καίσαρα, φιλοτεκνημένος (τέλη 17ου - αρχές 18ου αι. μ.Χ.) από τον Γάλλο γλύπτη Νικολά Κουστό (© για τη φωτογραφία: shutterstock.com).

Εκδόσεις Πατάκη – Εκπαίδευση

Β. Μπακλαβάς, Μ. Μπικάκης, Ε. Αντωνοπούλου, Γ. Ανδρικόπουλος, Α. Ηλιοπούλου,

Λατινικά Γ΄ Γενικού Λυκείου, Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών – Α΄ τόμος

Διορθώσεις: Σοφία Κροκίδη, Γιώργος Ανδρικόπουλος

Υπεύθυνος έκδοσης: Βαγγέλης Μπακλαβάς

DTP: Χριστίνα Κωνσταντινίδου, Αλέξιος Μάστορης

Copyright © Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη), Β. Μπακλαβάς, Μ. Μπικάκης,

Ε. Αντωνοπούλου, Αθήνα, 2015, 2020, 2021

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούλιος 2021

Κ.Ε.Τ. Δ492 – Κ.Ε.Π. 547/21

ISBN 978-960-16-9324-8

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄ ΚΤΕΟ), 570 09, ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

Τ.Θ. 1213, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: [http:// www.patakis.gr](http://www.patakis.gr) • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Πρόλογος

Το παρόν βοήθημα αποτελεί καρπό πολύχρονης φροντιστηριακής διδακτικής εμπειρίας όλων των συγγραφέων. Στηρίζεται στις παρατηρήσεις του σχολικού βιβλίου, του *Βιβλίου του καθηγητή*, του βιβλίου *Αξιολόγηση* του Κ.Ε.Ε. και των Ψηφιακών Βοηθημάτων του Υπουργείου Παιδείας.

Κάθε μάθημα δομείται ως εξής:

- κείμενο και μετάφραση σε παράθεση (χωρίς μετασχηματισμό του κειμένου)
- κείμενο και μετάφραση σε αντιστοιχία (με μετασχηματισμό του κειμένου, ώστε να υπάρχει αντιστοιχία κειμένου και μετάφρασης)
- το εισαγωγικό σημείωμα του κειμένου
- αναλυτική γραμματική αναγνώριση όλων των λέξεων
- λεξιλογικοί πίνακες και κλιτικά υποδείγματα
- αναλυτική συντακτική αναγνώριση όλων των λέξεων, με αναγνώριση όλων των δευτερευουσών προτάσεων και συντακτικά σχόλια που αποτελούν μέρος της εξεταστέας ύλης
- συντακτικές ασκήσεις που μπορεί να αποτελέσουν θέματα στις εξετάσεις.

Επίσης, περιλαμβάνει:

- ασκήσεις κλειστού τύπου για την Εισαγωγή (με τις απαντήσεις τους)
- ετυμολογικά σχόλια και ομόρριζα ανά μάθημα
- ασκήσεις για επανάληψη ανά μάθημα (με τις απαντήσεις τους)
- λατινικές φράσεις που χρησιμοποιούνται στη νεοελληνική γλώσσα
- απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου
- θέματα θεωρίας γραμματικής (σε πίνακες)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για συμπληρωματικό και υποστηρικτικό υλικό για το μάθημα των Λατινικών, παροράματα, διευκρινίσεις κτλ. επισκεφτείτε το www.patakis.gr ή το www.viniioroleiopataki.gr, στο πεδίο Αναζήτηση πληκτρολογήστε τον κωδικό 13324 και κάντε κλικ στο κουμπί Περισσότερες Πληροφορίες. Για σχόλια, παρατηρήσεις, διευκρινίσεις κτλ. μπορείτε να επικοινωνείτε με τους συγγραφείς στο info@patakis.gr.

Συντομογραφίες

Abl.	Ablativus / Αφαιρετική	κτλ.	και τα λοιπά
Acc.	Accusativus / Αιτιατική	Λ.Γ.	«Λατινική Γραμματική» (του Α. Τζαρτζάνου)
Dat.	Dativus / Δοτική	ΜΕΛΛ.	μέλλοντας
Gen.	Genetivus / Γενική	μτκ.	μετοχή
Nom.	Nominativus / Ονομαστική	ουδ.	ουδέτερο
Voc.	Vocativus / Κλητική	ουσ.	ουσιαστικό
αιτιολογ.	αιτιολογικός	παθπ. φων.	παθητική φωνή
αντικ.	αντικείμενο	π.χ.	παραδείγματος χάριν
αντων.	αντωνυμία	ΠΑΡΑΚ.	παρακείμενος
ανώμ.	ανώμαλο	ΠΑΡΑΤ.	παρατατικός
αποθ.	αποθετικό	πληθ.	πληθυντικός
αρσ.	αρσενικό	πρβ.	πράβαλε
άσκ.	άσκηση	πρόσ.	πρόσωπο
Βιβλ. καθηγ.	Βιβλίο καθηγητή	προσδ.	προσδιορισμός
βλ.	βλέπε	πρότ.	πρόταση
δευτ.	δευτερεύουσα	ρήμ.	ρήμα
εμπρόθ.	εμπρόθετος	Σ. ΜΕΛΛ.	συντελεσμένος μέλλοντας
ενεργ. φων.	ενεργητική φωνή	σελ.	σελίδα / σελίδες
ΕΝΕΣΤ.	ενεστώτας	σημ.	σημείωση
ενικ.	ενικός	συγκρ. / ΣΥΓΚΡ.	συγκριτικός
ενν.	εννοείται	σύνδ.	σύνδεσμος
επίθ.	επίθετο	σχολ. βιβλ.	σχολικό βιβλίο «Λατινικά Γ' Λυκείου» (των Μ. Πασχάλη – Γ. Σαββαντίδη)
επιρρ.	επιρρηματικός	υπερθ. / ΥΠΕΡΘ.	υπερθετικός
επίρρ.	επίρρημα	ΥΠΕΡΣ.	υπερσυντέλικος
ημιαποθ.	ημιαποθετικό	υποκ.	υποκείμενο
θετ. / ΘΕΤ.	θετικός	φων.	φωνή
θηλ.	θηλυκό		
κείμ. / Κ.	κείμενο		
κλ.	κλίση		

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Συντομογραφίες	6
Ευρετήριο σημαντικών συντακτικών Παρατηρήσεων	8
Εισαγωγή: ερωτήσεις κλειστού τύπου	9
Απαντήσεις	31
Μάθημα XVI: Η τελευταία μάχη του Καίσαρα στη Γαλατία	33
Μάθημα XVII: Φόβος μπροστά στο άγνωστο	52
Μάθημα XVIII: Ο Ηρακλής στην Ιταλία	68
Μάθημα XIX: Η συνωμοσία του Κατιλίνα	87
Μάθημα XX: Πίσω από τις κουρτίνες ή πώς ο Κλαύδιος έγινε αυτοκράτορας	101
Μάθημα XXI: Πώς πήρε το όνομά του το PISAURUM	120
Μάθημα XXII: Προτροπές προς τους Ρωμαίους	137
Μάθημα XXIII: Ένας υπέροχος άνθρωπος	154
Μάθημα XIV: Το πάθημα ενός ψεύτη	175
Μάθημα XXV: Πώς ένα σύκο στάθηκε αφορμή να καταστραφεί η Καρχηδόνα	193
Μάθημα XXVI: Ο Πλίνιος αναγγέλλει ένα θλιβερό γεγονός	212
Μάθημα XXVII: Το πνεύμα ωριμάζει όπως οι καρποί	228
Μάθημα XXVIII: Στα ίχνη ενός δραπετή δούλου	247
Μάθημα XXIX: Ο Οκταβιανός, ο παπουτσής και το κοράκι	266
Μάθημα XXX: Ο Λικίνιος Μουρήνας και τα ήθη της Ανατολής	285
Μάθημα XXXI: Η γενναιότητα δε βγαίνει πάντα σε καλό	303
Μάθημα XXXII: Ένας πανηγυρικός της λογοτεχνίας	324
Ετυμολογικά σχόλια και ομόρριζα	343
Επαναληπτικές ασκήσεις ανά μάθημα	356
Απαντήσεις	400
Φράσεις της λατινικής γλώσσας	407

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Απαντήσεις στις ασκήσεις των σχολικού βιβλίου	415
Απαντήσεις στις ερωτήσεις κάθε Μαθήματος	
Απαντήσεις στις Επαναληπτικές ασκήσεις	435
Θέματα Θεωρίας Γραμματικής	445

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ

απαγόρευση	207
απόλυτη σύγκριση	242
απρόσωπα ρήματα ψυχικού πάθους	243
άρση λατινισμού ειδικού απαρεμφάτου	80
αυτοπάθεια	338
αφαιρετική (κυρίως) της απομάκρυνσης ή του χωρισμού	316
αφαιρετική (κυρίως) της καταγωγής	315
αφαιρετική (οργανική) της ποινής	319
αφαιρετική (οργανική) του μέσου	224
αφαιρετική (οργανική) του τρόπου με τα ρήματα που σημαίνουν «νικώ»	98
αφαιρετική (τοπική) του χρόνου	315
αφαιρετική απόλυτη μετοχή	132
β΄ όρος της σύγκρισης	242
γενική και αφαιρετική της ιδιότητας	97
γενική και αφαιρετική της αξίας	280
γερούνδιο (αιτιατική πτώση)	336
γερούνδιο (αφαιρετική πτώση)	337
γερούνδιο (γενικά)	336
γερούνδιο (γενική πτώση)	337
δευτερεύουσες ουσιαστικές προτάσεις που δηλώνουν αιτία	188
δοτική κατηγορηματική του σκοπού	297
εκφορά διαταγής με απαρέμφατο	47
εναντίωση	169
εξωτερικό αναγκαστικό αίτιο	63
εσωτερικό αναγκαστικό αίτιο	64
ιδιόμορφη αφαιρετική απόλυτη	97
κατηγορηματική μετοχή	115
κίνηση σε τόπο	204
λατινισμός ειδικού απαρεμφάτου	50
ποιπτικό αίτιο	49
στάση σε τόπο	206
το όργανο ή μέσο όταν είναι πρόσωπο	319
χρονικές προτάσεις που δηλώνουν συνεχιζόμενη πράξη (<i>dum</i> + οριστική ενεστώτα)	116
χρονικές προτάσεις του προτερόχρονου	82
<i>ante</i>	206
<i>cum</i> : είδη	185
<i>cum</i> ιστορικός	168
<i>debeo</i> + απαρέμφατο	300
<i>domus</i> : τύποι με επιρρηματική χρήση	186
<i>est nomen</i> (ή <i>cognomen</i>) <i>alicui</i>	114
<i>interest</i> και <i>refert</i>	209
<i>post</i>	190

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ερωτήσεις κλειστού τύπου

ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η λατινική γλώσσα

A. Ερωτήσεις Σωστού-Λάθους

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως Σωστές (Σ) ή Λανθασμένες (Λ), σύμφωνα με τις ιστορικές σας γνώσεις για τη λατινική γλώσσα.

1. Η λατινική γλώσσα ήταν η διάλεκτος των Λατίνων.
2. Η λατινική γλώσσα αποτελεί αυτόνομη γλώσσα, η οποία δεν σχετίζεται με τις υπόλοιπες ινδοευρωπαϊκές.
3. Η κυριαρχία της λατινικής γλώσσας οφείλεται στην πολιτική δύναμη των Ρωμαίων.
4. Το επίθετο «λατινική» καλύπτει όλες τις πτυχές του πολιτισμού των Ρωμαίων.
5. Τα πολιτιστικά δάνεια των Ελλήνων στην Ιταλία είναι εν μέρει υπεύθυνα για τις ομοιότητες ανάμεσα στη λατινική και ελληνική γλώσσα.
6. Το αλφάβητο των Ρωμαίων έχει απευθείας φοινικική προέλευση.
7. Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους δεν επηρέασε τη σχέση των γλωσσών των δύο λαών.
8. Η αρχική μορφή της λατινικής γλώσσας αντιπροσώπευε τον τρόπο ζωής των Ρωμαίων.
9. Τα γραπτά μνημεία που διαθέτουμε για τη λατινική μέχρι τον 2ο αιώνα είναι ελάχιστα.
10. Η πολιτισμική επαφή με τους Έλληνες οδήγησε στην ακμή της λατινικής λογοτεχνίας.
11. Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας είναι αποτέλεσμα της επαφής με τον ελληνικό πολιτισμό το 140 π.Χ.

B. Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή κάθε φορά απάντηση:

1. Η λατινική γλώσσα προέρχεται από τη διάλεκτο των κατοίκων:
 - α. της Ρώμης
 - β. της Αθήνας
 - γ. του Λατίου

2. Η λατινική γλώσσα ανήκει:
 - α. στις αφροασιατικές γλώσσες
 - β. στις ινδοευρωπαϊκές γλώσσες
 - γ. στις αυστροασιατικές γλώσσες
3. Η λατινική υπερίσχυσε των υπολοίπων ιταλικών διαλέκτων εξαιτίας:
 - α. της πλαστικότητάς της
 - β. της ανάπτυξης πλούσιας λογοτεχνικής παραγωγής
 - γ. της πολιτικής κυριαρχίας των Ρωμαίων στην ιταλική χερσόνησο
4. Οι ομοιότητες της λατινικής με την ελληνική μεταξύ άλλων οφείλονται:
 - α. στα πολιτιστικά και γλωσσικά δάνεια του ελληνικού αποικισμού στην κεντρική και κάτω Ιταλία
 - β. στην κοινή ινδοευρωπαϊκή καταγωγή τους
 - γ. και στα δύο παραπάνω
5. Το λατινικό αλφάβητο έχει ελληνική καταγωγή γιατί προέρχεται από:
 - α. την Κύμη
 - β. την Αθήνα
 - γ. τη Σπάρτη

Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

A. Ερωτήσεις Σωστού-Λάθους

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως Σωστές (Σ) ή Λανθασμένες (Λ), σύμφωνα με τις ιστορικές σας γνώσεις για τη λατινική γλώσσα.

1. Η ρωμαϊκή λογοτεχνία αναπτύχθηκε αυτόνομα στην Ιταλία.
2. Ως έτος έναρξης της ρωμαϊκής λογοτεχνίας τυπικά θεωρείται το 240 π.Χ.
3. Ο Λίβιος Ανδρόνικος έφτασε στον Τάραντα μετά από πρόσκληση των Ρωμαίων.
4. Ο Λίβιος Ανδρόνικος ασχολήθηκε με το έπος.
5. Ο Λίβιος Ανδρόνικος έγραψε πρωτότυπα λατινικά έργα.
6. Ο σατούρνιος στίχος αποτελεί λατινικό μετρικό σύστημα.
7. Ο Λίβιος Ανδρόνικος μετέφρασε στα λατινικά τα έργα του Ησιόδου.
8. Στη βάση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας βρίσκεται ο Ησιόδος.
9. Για πολλά χρόνια η ρωμαϊκή λογοτεχνία θα αντλεί την έμπνευσή της από ελληνικές πηγές.
10. Απαρχή της λατινικής λογοτεχνίας αποτέλεσε η τραγωδία.
11. Το ελληνικό πάνθεον θα αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τους Λατίνους λογοτέχνες.

Η τελευταία μάχη του Καίσαρα στη Γαλατία

ΜΑΘΗΜΑ
XVI

1

Κείμενο

Nostri, postquam pila in hostes miserunt, gladiis rem gerunt. Repente post tergum equitatus cernitur; cohortes appropinquant; hostes terga vertunt ac fugiunt; eis equites occurrunt. Fit magna caedes. Sedulius, dux et princeps Lemovicum, occiditur; dux Arvernorum vivus in fugā comprehenditur; signa militaria LXXIII (septuaginta quattuor) ad Caesarem referuntur; magnus numerus hostium capitur atque interficitur; reliqui ex fugā in civitates discēdunt. Postero die ad Caesarem legāti mittuntur. Caesar iubet arma tradi ac principes prodūci. Ipse pro castris consēdit; eo duces producuntur. Vercingetorix deditur, arma prociuntur.

2α

Κείμενο – Μετάφραση σε παράθεση

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Nostri,
postquam pila in hostes miserunt,
gladiis rem gerunt.
Repente post tergum equitatus cernitur;
cohortes appropinquant;
hostes terga vertunt
ac fugiunt;
eis equites occurrunt.
Fit magna caedes.
Sedulius, dux et princeps Lemovicum,

occiditur;
dux Arvernorum
vivus in fuga comprehenditur;

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Οι δικοί μας,
αφού πέταξαν τα ακόντια στους εχθρούς,
μάχονται με ξίφη.
Ξαφνικά διακρίνεται στα νώτα (τους)
το ιππικό·
οι κόρτεις πλησιάζουν·
οι εχθροί στρέφουν τα νώτα
και φεύγουν·
οι ιππείς τούς επιτίθενται.
Γίνεται μεγάλη σφαγή.
Ο Σεδούλιος, στρατηγός και ηγεμόνας
των Λεμοβίκων,
σκοτώνεται·
ο στρατηγός των Αρβέρνων
συλλαμβάνεται ζωντανός κατά τη φυ-
γή·

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

*signa militaria LXXIII (septuaginta
quattuor)*

*ad Caesarem referuntur;
magnus numerus hostium
capitur atque interficitur;
reliqui ex fuga
in civitates discedunt.
Postero die
ad Caesarem legati mittuntur.
Caesar iubet
arma tradi
ac principes produci.*

Ipse pro castris consedit;

*eo duces producuntur.
Vercingetorix deditur,
arma proiciuntur.*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

εβδομήντα τέσσερα στρατιωτικά λά-
βαρα
παραδίδονται στον Καίσαρα·
μεγάλος αριθμός εχθρών
συλλαμβάνεται και σκοτώνεται·
οι υπόλοιποι μετά τη φυγή
σκορπίζονται στις επικράτειές¹ τους.
Την επόμενη μέρα
στέλνονται πρεσβευτές στον Καίσαρα.
Ο Καίσαρας διατάζει
να παραδοθούν τα όπλα
και να οδηγηθούν μπροστά του οι ηγε-
μόνες.
Ο ίδιος πήρε θέση μπροστά στο στρα-
τόπεδο·
εκεί οδηγούνται οι αρχηγοί.
Ο Βερκιγγετόριγας παραδίδεται,
τα όπλα κατατίθενται.

2β

Κείμενο – Μετάφραση σε αντιστοιχία

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

*Nostri,
postquam miserunt pila in hostes,
rem gerunt gladiis.
Repente cernitur post tergum equitatus;*

*cohortes appropinquant;
hostes vertunt terga
ac fugiunt;
equites eis occurrunt.
Fit magna caedes.
Sedulius, dux et princeps Lemovicum,*

*occiditur;
dux Arvernorum
comprehenditur vivus
in fuga;*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Οι δικοί μας,
αφού πέταξαν τα ακόντια στους εχθρούς,
μάχονται με ξίφη.
Ξαφνικά διακρίνεται στα νώτα (τους)
το ιππικό·
οι κοόρτες πλησιάζουν·
οι εχθροί στρέφουν τα νώτα
και φεύγουν·
οι ιππείς τούς επιτίθενται.
Γίνεται μεγάλη σφαγή.
Ο Σεδούλιος, στρατηγός και ηγεμόνας
των Λεμοβίκων,
σκοτώνεται·
ο στρατηγός των Αρβέρνων
συλλαμβάνεται ζωντανός
κατά τη φυγή·

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

LXXIII (septuaginta quattuor) signa
 militaria
 referuntur ad Caesarem;
 magnus numerus hostium
 capitur atque interficitur;
 reliqui ex fuga
 discedunt in civitates.
 Postero die
 mittuntur legati ad Caesarem.
 Caesar iubet
 tradi arma
 ac produci principes.

Ipse consedit pro castris;

*eo producantur duces.
 Vercingetorix deditur,
 arma proiciuntur.*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

εβδομήντα τέσσερα στρατιωτικά λά-
 βαρα
 παραδίδονται στον Καίσαρα·
 μεγάλος αριθμός εχθρών
 συλλαμβάνεται και σκοτώνεται·
 οι υπόλοιποι μετά τη φυγή
 σκορπίζονται στις επικράτειές¹ τους.
 Την επόμενη μέρα
 στέλνονται πρεσβευτές στον Καίσαρα.
 Ο Καίσαρας διατάζει
 να παραδοθούν τα όπλα
 και να οδηγηθούν μπροστά του οι ηγε-
 μόνες.
 Ο ίδιος πήρε θέση μπροστά στο στρα-
 τόπεδο·
 εκεί οδηγούνται οι αρχηγοί.
 Ο Βερκιγγετόριγας παραδίδεται,
 τα όπλα κατατίθενται.

3

Το εισαγωγικό σημείωμα του κειμένου

- Οι επιχειρήσεις του Καίσαρα στη Γαλατία («Γαλατικός πόλεμος» – «Bellum Gallicum») κράτησαν από το 58 μέχρι το 52 π.Χ. Τις περιγράφει ο ίδιος στο ιστορικό έργο του *De Bello Gallico*.
- Ο Γαλατικός πόλεμος έληξε με τη μάχη της Αλεσίας (Alesia – καλοκαίρι του 52 π.Χ.), στην οποία οι ρωμαϊκές δυνάμεις με επικεφαλής τον Καίσαρα νίκησαν τις γαλατικές δυνάμεις, στις οποίες αρχηγός ήταν ο Βερκιγγετόριγας (Vercingetorix).
- Με τη μάχη αυτή ολοκληρώθηκε η υποταγή της Γαλατίας, η οποία αποτέλεσε ρωμαϊκή επαρχία για αιώνες.
- Ο Βερκιγγετόριγας:
 - Ήταν ένας από τους πιο γενναίους αντιπάλους του Καίσαρα.
 - Το 52 π.Χ. αναδείχθηκε εθνικός ήρωας και ηγέτης των γαλατικών δυνάμεων ενάντια στη ρωμαϊκή κυριαρχία.
 - Αντιμετώπισε τα στρατεύματα του Καίσαρα με επιτυχία στην ορεινή πόλη Gergonia, που ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του.
 - Τελικά ηττήθηκε στη μάχη της Αλεσίας.

1. Βλ. Βιβλ. καθηγ., σελ. 51.

3

Λεξιλόγιο

- nostrī:** ονομαστική πληθ., αρσ. γένους, της κτητικής αντων. του α΄ προσ. για πολλούς κτήτορες *noster, nostra, nostrum* = ο δικός μας, η δική μας, το δικό μας.
- postquam:** χρονικός σύνδεσμος = αφού (+ οριστική). [Δηλώνει το προτερόχρονο.]
- pila:** αιτιατική πληθ. του ουσ. *pilum, pili* (ουδ. β΄ κλ.) = το ακόντιο.
- in:** πρόθεση (+ αιτιατική) = σε· εδώ έχει έννοια εκθρικής κατεύθυνσης (= εναντίον).
- hostes:** αιτιατική πληθ. του ουσ. *hostis, hostis* (αρσ. γ΄ κλ.) = ο εχθρός. [Γεν. πληθ.: *hostium*.]
- miserunt:** γ΄ πληθ. οριστικής παρακειμένου ενεργ. φων. του ρήμ. *mitto, misi, missum, mittere* (3) = στέλνω· εδώ: ρίχνω.
- gladiis:** αφαιρετική πληθ. του ουσ. *gladius, gladii / gladi* (αρσ. β΄ κλ.) = το ξίφος.
- rem:** αιτιατική ενικ. του ουσ. *res, rei* (θηλ. ε΄ κλ.) = το πράγμα· εδώ: *rem gero* = μάχομαι.
- gerunt:** γ΄ πληθ. οριστικής ενεστώτα ενεργ. φων. του ρήμ. *gero, gessi, gestum, gerere* (3) = κάνω, διεξάγω.
- repente:** τροπικό επίρρ. = ξαφνικά. [Προέρχεται από το επίθ. της γ΄ κλ. *repens, repens, repens* (γενική: *repentis*) = απροσδόκητος, αιφνίδιος.]
- post:** πρόθεση (+ αιτιατική) = πίσω από.
- tergum:** αιτιατική ενικ. του ουσ. *tergum, tergi* (ουδ. β΄ κλ.) = η πλάτη, τα νώτα· *post tergum* = στα νώτα· *terga verto* = στρέφω τα νώτα, το βάζω στα πόδια.
- equitatus:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *equitatus, equitatus* (αρσ. δ΄ κλ.) = το ιππικό.
- cernitur:** γ΄ ενικ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *cerno, crevi, cretum, cernere* (3) = διακρίνω. [Μτχ. παθητ. παρακειμένου: *conspectus, -a, -um*, από το ρήμ. *conspicio, conspexi, conspectum, conspicerere* (3, 15 σε -io).]
- cohortes:** ονομαστική πληθ. του ουσ. *cohors, cohortis* (θηλ. γ΄ κλ.) = η κοόρτη. [Γεν. πληθ.: *cohortium*.] (Κάθε λεγεώνα περιλάμβανε δέκα κοόρτες.)
- appropinquant:** γ΄ πληθ. οριστικής ενεστώτα ενεργ. φων. του ρήμ. *appropinquo, appropinquavi, appropinquatum, appropinquare* (1) = πλησιάζω.
- hostes:** ονομαστική πληθ. του ουσ. *hostis, hostis* (αρσ. γ΄ κλ.) = ο εχθρός. [Γεν. πληθ.: *hostium*.]
- terga:** αιτιατική πληθ. του ουσ. *tergum, tergi* (ουδ. β΄ κλ.) = η πλάτη, τα νώτα [Βλ. παραπάνω.]
- vertunt:** γ΄ πληθ. οριστικής ενεστώτα ενεργ. φων. του ρήμ. *verto, verti, versum, vertere* (3) = στρέφω.
- ac:** συμπλεκτικός (παρατακτικός) σύνδεσμος = και.
- fugiunt:** γ΄ πληθ. οριστικής ενεστώτα ενεργ. φων. του ρήμ. *fugio, fugi, fugitum, fugere* (3, 15 σε -io) = φεύγω, τρέπομαι σε (άτακτη) φυγή.
- eis:** δοτική πληθ., αρσ. γένους, της δεικτικής (ως επαναληπτικής) αντων. *is, ea, id* = αυτός, αυτή, αυτό.

- equites:** ονομαστική πληθ. του ουσ. *eques, equitis* (αρσ. γ' κλ.) = ο ιππέας.
- occurrunt:** γ' πληθ. οριστικής ενεστώτα ενεργ. φων. του ρήμ. *occurro, occurri & occucurri, occursum, occurrere* (3) (+ δοτική) = επιτίθεμαι.
- fit:** γ' ενικ. οριστικής ενεστώτα του ανώμ. ρήμ. *fio, factus sum, fieri* = γίνομαι. [Είναι το παθητικό του *facio, feci, factum, facere* (3, 15 σε -ιο) = κάνω, το οποίο όμως, όταν είναι σύνθετο, σχηματίζει κανονικά την παθητική φωνή, π.χ. *interficio – interficior*.]
- magna:** ονομαστική ενικ., θηλ. γένους, του επιθ. της β' κλ. *magnus, -a, -um* = μεγάλος. [ΣΥΓΚΡ.: *maior, maior, maius*. ΥΠΕΡΘ.: *maximus, -a, -um*.]
- caedes:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *caedes, caedis* (θηλ. γ' κλ.) = η σφαγή. [Γεν. πληθ.: *caedium*.]
- Sedulius:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *Sedulius, Sedulii / Seduli* (αρσ. β' κλ.) = ο Σεδούλιος. [Κλητική ενικ.: *Seduli*.]
- dux:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *dux, ducis* (αρσ. γ' κλ.) = ο αρχηγός, ο στρατηγός.
- et:** συμπλεκτικός (παρατακτικός) σύνδεσμος = και.
- princeps:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *princeps, principis* (αρσ. γ' κλ.) = ο ηγεμόνας.
- Lemovicum:** γενική πληθ. του ουσ. *Lemovices, Lemovicum* (αρσ. γ' κλ.) = οι Λεμόβικες (ένα από τα Γαλατικά έθνη). [Δεν έχει ενικ. αριθμό.]
- occiditur:** γ' ενικ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *occido, occidi, occisum, occidere* (3) = σκοτώνω. [*ob + caedo* = κόβω.]
- dux:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *dux, ducis* (αρσ. γ' κλ.) = ο αρχηγός, ο στρατηγός.
- Arvernorum:** γενική πληθ. του ουσ. *Arverni, Arvernorum* (αρσ. β' κλ.) = οι Αρβέρνοι (ένα από τα Γαλατικά έθνη). [Δεν έχει ενικ. αριθμό.]
- vivus:** ονομαστική ενικ., αρσ. γένους, του επιθ. της β' κλ. *vivus, -a, -um* = ζωντανός.
- in:** πρόθεση (+ αφαιρετική) = σε.
- fuga:** αφαιρετική ενικ. του ουσ. *fuga, fugae* (θηλ. α' κλ.) = η φυγή.
- comprehenditur:** γ' ενικ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *compre(he)ndo, comprehendi, comprehensum, comprehendere* (3) = συλλαμβάνω.
- signa:** ονομαστική πληθ. του ουσ. *signum, signi* (ουδ. β' κλ.) = το λάβαρο, η σημαία.
- militaria:** ονομαστική πληθ., ουδ. γένους, του επιθ. της γ' κλ. *militaris, -is, -e* = στρατιωτικός.
- LXXIII (septuaginta quattuor):** ονομαστική πληθ. του (άκλιτου) απόλυτου αριθμητικού επιθ. *septuaginta quattuor* = εβδομήντα τέσσερα (74).
- ad:** πρόθεση (+ αιτιατική) = σε, προς.
- Caesarem:** αιτιατική ενικ. του ουσ. *Caesar, Caesaris* (αρσ. γ' κλ.) = ο Καίσαρας.
- referuntur:** γ' πληθ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *refero, retuli & rettuli, relatum, referre* (3) = παραδίδω. [Στον τύπο *rettuli*, όπως και στον παρακείμενο *cucurri* του *curro*, διασώζεται ο αναδιπλασιασμός (*rettuli < re-tetuli*).]

- magnus:** ονομαστική ενικ., αρσ. γένους, του επιθ. της β΄ κλ. *magnus, -a, -um* = μεγάλος. [ΣΥΓΚΡ.: *maior, maior, maius*. ΥΠΕΡΘ.: *maximus, -a, -um*.]
- numerus:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *numerus, numeri* (αρσ. β΄ κλ.) = ο αριθμός.
- hostium:** γενική πληθ. του ουσ. *hostis, hostis* (αρσ. γ΄ κλ.) = ο εκθρός. [Γεν. πληθ.: *hostium*.]
- capitur:** γ΄ ενικ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *capio, cepi, captum, capere* (3, 15 σε -io) = 1. πιάνω 2. εδώ: συλλαμβάνω, αιχμαλωτίζω.
- atque:** συμπλεκτικός (παρατακτικός) σύνδεσμος = και.
- interficitur:** γ΄ ενικ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *interficio, interfeci, interfectum, interficere* (3, 15 σε -io) = σκοτώνω.
- reliqui:** ονομαστική πληθ., αρσ. γένους, του επιθ. της β΄ κλ. *reliquus, -a, -um* = υπόλοιπος.
- ex:** πρόθεση (+ αφαιρετική) = μετά από.
- fuga:** αφαιρετική ενικ. του ουσ. *fuga, fugae* (θηλ. α΄ κλ.) = η φυγή.
- in:** πρόθεση (+ αιτιατική) = σε, προς.
- civitates:** αιτιατική πληθ. του ουσ. *civitas, civitatis* (θηλ. γ΄ κλ.) = η πολιτεία· εδώ: η επικράτεια (βλ. Βιβλ. καθηγ., σελ. 51). [Γενική πληθ.: *civitatum & civitatum*.]
- discedunt:** γ΄ πληθ. οριστικής ενεστώτα ενεργ. φων. του ρήμ. *discedo, discessi, discessum, discedere* (3) = 1. αποχωρώ 2. εδώ: σκορπίζομαι.
- postero:** αφαιρετική ενικ., αρσ. γένους, του επιθ. της β΄ κλ. *posterus, -a, -um* = επόμενος. [ΣΥΓΚΡ.: *posterior, posterior, posterius*. ΥΠΕΡΘ.: *postremus, -a, -um & postumus, -a, -um*.]
- die:** αφαιρετική ενικ. του ουσ. *dies, diei* (αρσ. ε΄ κλ.) = η ημέρα.
- ad:** πρόθεση (+ αιτιατική) = σε, προς.
- Caesarem:** αιτιατική ενικ. του ουσ. *Caesar, Caesaris* (αρσ. γ΄ κλ.) = ο Καίσαρας.
- legati:** ονομαστική πληθ. του ουσ. *legatus, legati* (αρσ. β΄ κλ.) = ο πρεσβευτής, ο απεσταλμένος.
- mittuntur:** γ΄ πληθ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *mitto, misi, missum, mittere* (3) = στέλνω.
- Caesar:** ονομαστική ενικ. του ουσ. *Caesar, Caesaris* (αρσ. γ΄ κλ.) = ο Καίσαρας.
- iubet:** γ΄ ενικ. οριστικής ενεστώτα ενεργ. φων. του ρήμ. *iubeo, iussi, iussum, iubere* (2) = διατάζω.
- arma:** αιτιατική πληθ. του ουσ. *arma, armorum* (ουδ. β΄ κλ.) = τα όπλα. [Δεν έχει ενικό αριθμό.]
- tradi:** απαρέμφατο ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *trado, tradidi, traditum, tradere* (3) = παραδίδω.
- ac:** συμπλεκτικός (παρατακτικός) σύνδεσμος = και
- principes:** αιτιατική πληθ. του ουσ. *princeps, principis* (αρσ. γ΄ κλ.) = ο ηγεμόνας.

produci: απαρέμφατο ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *produco, produxi, productum, producere* (3) = οδηγώ μπροστά. [β' πρόσ. ενικ. προστακτικής ενεστώτα ενεργ. φων.: *produc.*]

ipse: ονομαστική ενικ., αρσ. γένους, της δεικτικής (ως οριστικής) αντων. *ipse, ipsa, ipsum* = ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο.

pro: πρόθεση (+ αφαιρετική) = μπροστά σε.

castris: αφαιρετική πληθ. του ουσ. *castra, castrorum* (ουδ. β' κλ.) = το στρατόπεδο. [Στον ενικό αριθμό: *castrum, castrum* = το φρούριο (ετερόσημο).]

consedit: γ' ενικ. οριστικής παρακειμένου ενεργ. φων. του ρήμ. *consido, consedi, consessum, considerare* (3) = παίρνω θέση.

eo: τοπικό επίρρ. = (προς τα) εκεί.

Τοπικά επιρρήματα που προέρχονται από αντωνυμίες

Κίνηση σε τόπο: *eo, huc* (= προς το μέρος μου), *istuc* (= προς το μέρος σου), *illuc* (= προς τα εκεί).

Κίνηση από τόπο: *inde, hinc, istinc, illinc*.

Στάση σε τόπο: *ibi, hic, istic, illic*. (Βλ. Βιβλ. καθηγ., σελ. 50.)

duces: ονομαστική πληθ. του ουσ. *dux, ducis* (αρσ. γ' κλ.) = ο αρχηγός, ο στρατηγός.

producuntur: γ' πληθ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *produco, produxi, productum, producere* (3) = οδηγώ μπροστά. [β' πρόσ. ενικ. προστακτικής ενεστώτα ενεργ. φων.: *produc.*]

Vercingetorix: ονομαστική ενικ. του ουσ. *Vercingetorix, Vercingetorigis* (αρσ. γ' κλ.) = ο Βερκιγγετόριγας.

deditur: γ' ενικ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *dedo, dedidi, deditum, dedere* (3) = παραδίδω.

arma: ονομαστική πληθ. του ουσ. *arma, armorum* (ουδ. β' κλ.) = τα όπλα. [Δεν έχει ενικό αριθμό.]

proiciuntur: γ' πληθ. οριστικής ενεστώτα παθητ. φων. του ρήμ. *proicio, proieci, proiectum, proicere* (3, 15 σε -io) = 1. ρίχνω, πετάω 2. εδώ: καταθέτω

4 Λεξιλογικοί πίνακες

4.1. Ουσιαστικά

Α΄ ΚΛΙΣΗ	Β΄ ΚΛΙΣΗ	Γ΄ ΚΛΙΣΗ	Δ΄ ΚΛΙΣΗ	Ε΄ ΚΛΙΣΗ
θηλυκά	αρσενικά	αρσενικά	αρσενικά	αρσενικά
<i>fuga, -ae</i>	<i>Arverni, -orum</i> (p.t.) <i>gladius, -ii</i> <i>legatus, -i</i> <i>numerus, -i</i> <i>Sedulius, -ii, (-i)</i> ουδέτερα <i>arma, -orum</i> (p.t.) <i>castra, -orum</i> (ετερόσημο) <i>pilum, -i</i> <i>signum, -i</i> <i>tergum, -i</i>	<i>Caesar, Caesaris</i> <i>dux, ducis</i> <i>eques, equitis</i> <i>hostis, -is</i> <i>Lemovices,</i> <i>Lemovicum</i> (p.t.) <i>princeps,</i> <i>principis</i> <i>Vercingetorix,</i> <i>Vercingeto-</i> <i>rigis</i> θηλυκά <i>caedes, -is</i> <i>cohors, cohortis</i> <i>civitas, civitatis</i>	<i>equitatus, -us</i>	<i>dies, diei</i> θηλυκά <i>res, rei</i>

4.2. Παραθετικά επιθέτων

Β΄ ΚΛΙΣΗ		
θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
<i>magnus, -a, -um</i> <i>posterus, -a, -um</i>	<i>maior, -ior, -ius</i> <i>posterior, -ior, -ius</i>	<i>maximus, -a, -um</i> <i>postremus, -a, -um /</i> <i>postumus, -a, -um</i>
<i>reliquus, -a, -um</i> <i>vivus, -a, -um</i>	— <i>(vivor, -ior, -ius)</i>	— <i>(vivissimus, -a, -um)</i>

Γ΄ ΚΛΙΣΗ		
θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
<i>militaris, -is, -e</i>	—	—

4.3. Αντωνυμίες

<i>noster, nostra, nostrum</i>	κτητική
<i>is, ea, id</i>	δεικτική (ως επαναληπτική)
<i>ipse, ipsa, ipsum</i>	δεικτική (ως οριστική)

4.4. Αρχικοί χρόνοι ρημάτων

ΕΝΕΣΤ.	ΠΑΡΑΚ.	ΣΟΥΠ.	ΑΠΑΡΕΜΦ.	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
fio	factus sum	—	fieri	ανώμ.
		Α' ΣΥΖΥΓΙΑ		
appropinquo	appropinquavi	appropinquatum	appropinquare	
		Β' ΣΥΖΥΓΙΑ		
iubeo	iussi	iussum	iubere	
		Γ' ΣΥΖΥΓΙΑ		
capio	cepi	captum	capere	15 σε -io
cerno	crevi	cretum	cernere	(μτχ. παρακ. conspectus, -a, -um)
comprehendo	comprehendi	comprehensum	comprehendere	
consido	consedi	consessum	considerare	
dedo	dedidi	deditum	dedere	
discedo	discessi	discessum	discedere	
fugio	fugi	fugitum	fugere	15 σε -io
gero	gessi	gestum	gerere	
interficio	interfeci	interfectum	interficere	15 σε -io
mitto	misi	missum	mittere	
occido	occidi	occisum	occidere	
occurro	oc(cu)curri	occursum	occurrere	
produco	produxi	productum	producere	
proicio	proieci	proiectum	proicere	15 σε -io
refero	re(t)tuli	relatum	referre	ανώμ.
trado	tradidi	traditum	tradere	
verto	verti	versum	vertere	

5 Κλιτικά υποδείγματα

5.1. Ονόματα

	Singularis				
Nom.	pilum	hostis	gladius	res	tergum
Gen.	pili	hostis	gladii	rei	tergi
Dat.	pilo	hosti	gladio	rei	tergo
Acc.	pilum	hostem	gladium	rem	tergum
Voc.	pilum	hostis	gladie	res	tergum
Abl.	pilo	hoste	gladio	re	tergo

	Pluralis				
Nom.	pila	hostes	gladii	res	terga
Gen.	pilorum	hostium	gladiatorum	rerum	tergorum
Dat.	pilis	hostibus	gladiis	rebus	tergis
Acc.	pila	hostes / -is	gladios	res	terga
Voc.	pila	hostes	gladii	res	terga
Abl.	pilis	hostibus	gladiis	rebus	tergis

	Singularis				
Nom.	equitatus	cohors	eques	magna caedes	Sedulius
Gen.	equitatus	cohortis	equitis	magnae caedis	Sedulii /-i
Dat.	equitatu	cohorti	equiti	magnae caedi	Sedulio
Acc.	equitatum	cohortem	equitem	magnam caedem	Sedulium
Voc.	equitatus	cohors	eques	magna caedes	Seduli
Abl.	equitatu	cohorde	equite	magna caede	Sedulio

	Pluralis				
Nom.	equitatus	cohortes	equites	magnae caedes	Sedulii ²
Gen.	equitatum	cohortium	equitum	magnarum caedium	Seduliorum
Dat.	equitatibus	cohortibus	equitibus	magnis caedibus	Seduliis
Acc.	equitatus	cohortes /-is	equites	magnas caedes /-is	Sedulios
Voc.	equitatus	cohortes	equites	magnae caedes	Sedulii
Abl.	equitatibus	cohortibus	equitibus	magnis caedibus	Seduliis

2. Τα κύρια ονόματα στον πληθυντικό χρησιμοποιούνται για πολλά πρόσωπα που έχουν το ίδιο όνομα ή για ομάδα προσώπων με κοινές ιδιότητες.

Singularis					
Nom.	dux	princeps	—	—	vivus
Gen.	ducis	principis	—	—	vivi
Dat.	duci	principi	—	—	vivo
Acc.	ducem	principem	—	—	vivum
Voc.	dux	princeps	—	—	vive
Abl.	duce	principe	—	—	vivo

Pluralis					
Nom.	duces	principes	Lemovices	Arveni	vivi
Gen.	ducum	principum	Lemovicum	Arvenorum	vivorum
Dat.	ducibus	principibus	Lemovicibus	Arvenis	vivis
Acc.	duces	principes	Lemovices	Arvenos	vivos
Voc.	duces	principes	Lemovices	Arveni	vivi
Abl.	ducibus	principibus	Lemovicibus	Arvenis	vivis

Singularis				
Nom.	fuga	Caesar	magnus numerus	reliquus
Gen.	fugae	Caesaris	magni numeri	reliqui
Dat.	fugae	Caesari	magno numero	reliquo
Acc.	fugam	Caesarem	magnum numerum	reliquum
Voc.	fuga	Caesar	magne numere	relique
Abl.	fuga	Caesare	magno numero	reliquo

Pluralis				
Nom.	fugae	Caesares ²	magni numeri	reliqui
Gen.	fugarum	Caesarum	magnorum numerorum	reliquorum
Dat.	fugis	Caesaribus	magnis numeris	reliquis
Acc.	fugas	Caesares	magnum numerum	reliquos
Voc.	fugae	Caesares	magni numeri	reliqui
Abl.	fugis	Caesaribus	magnis numeris	reliquis

Singularis					
Nom.	civitas	posterus dies	legatus	—	castrum
Gen.	civitatis	posteris diei	legati	—	castris
Dat.	civitati	postero diei	legato	—	castris
Acc.	civitatem	posterum diem	legatum	—	castrum
Voc.	civitas	postere dies	legate	—	castrum
Abl.	civitate	postero die	legato	—	castris

	Pluralis				
Nom.	civitates	posteri dies	legati	arma	castra
Gen.	civitatum / -ium	posterorum dierum	legatorum	armorum	castrorum
Dat.	civitatis	posteris diebus	legatis	armis	castris
Acc.	civitates	posteros dies	legatos	arma	castra
Voc.	civitates	posteri dies	legati	arma	castra
Abl.	civitatis	posteris diebus	legatis	armis	castris

	Singularis				
Nom.	Vercingetorix	militare	signum		—
Gen.	Vercingetorigis	militaris	signi		—
Dat.	Vercingetorigi	militari	signo		—
Acc.	Vercingetorigem	militare	signum		—
Voc.	Vercingetorix	militare	signum		—
Abl.	Vercingetorige	militari	signo		—

	Pluralis				
Nom.	Vercingetoriges ²	militaria	signa	LXXIV signa militaria	
Gen.	Vercingetorigum	militarium	signorum	LXXIV signorum militarium	
Dat.	Vercingetorigibus	militaribus	signis	LXXIV signis militaribus	
Acc.	Vercingetoriges	militaria	signa	LXXIV signa militaria	
Voc.	Vercingetoriges	militaria	signa	LXXIV signa militaria	
Abl.	Vercingetorigibus	militaribus	signis	LXXIV signis militaribus	

Για την κλίση των αντωνυμιών του κειμένου βλ. Θέματα Θεωρίας Γραμματικής, σελ. 465 κ.ε.

5.2. Ρηματικοί τύποι

α΄ εν.	cernor	occidor	comprehendor	referor	capior
β΄ εν.	cerneris / -re	occideris / -re	comprehenderis / -re	referris / referre	caperis / -re
γ΄ εν.	cernitur	occiditur	comprehenditur	refertur	capitur
α΄ πληθ.	cernimur	occidimur	comprehendimur	referimur	capimur
β΄ πληθ.	cernimini	occidimini	comprehendimini	referimini	capimini
γ΄ πληθ.	cernuntur	occiduntur	comprehenduntur	referuntur	capiuntur

α' εν.	interficior	mittor	producor	dedor	proicior
β' εν.	interficeris / -re	mitteris / -re	produceris / -re	dederis / -re	proiceris / -re
γ' εν.	interficitor	mittitur	producitur	deditor	proicitur
α' πληθ.	interficimur	mittimur	producimur	dedimur	proicimur
β' πληθ.	interficimini	mittimini	producimini	dedimini	proicimini
γ' πληθ.	interficiuntur	mittuntur	producuntur	deduntur	proiciuntur

6

Χρονικές αντικαταστάσεις

ΕΝΕΣΤ.	mittunt	gerunt	cernitur	appropinquant
ΠΑΡΑΤ.	mittebant	gerebant	cernebatur	appropinquabant
ΜΕΛΛ.	mittent	gerent	cernetur	appropinquabunt
ΠΑΡΑΚ.	miserunt / -ere	gesserunt / -ere	conspectus est	appropinquaverunt / -ere
ΥΠΕΡΣ.	miserant	gesserant	conspectus erat	appropinquaverant
Σ.ΜΕΛΛ.	miserint	gesserint	conspectus erit	appropinquaverint

ΕΝΕΣΤ.	vertunt	fugiunt	occurrunt	fit
ΠΑΡΑΤ.	vertebant	fugiebant	occurrerant	fiebat
ΜΕΛΛ.	vertent	fugient	occurrunt	fiet
ΠΑΡΑΚ.	verterunt / -ere	fugerunt / -ere	oc(cu)currerunt / -ere	facta est
ΥΠΕΡΣ.	verterant	fugerant	oc(cu)currerant	facta erat
Σ.ΜΕΛΛ.	verterint	fugerint	oc(cu)currerint	facta erit

ΕΝΕΣΤ.	occiditur	comprehenditur	referuntur	capitur	interficitor
ΠΑΡΑΤ.	occidebatur	comprehendebatur	referebantur	capiebatur	interficiebatur
ΜΕΛΛ.	occidetur	comprehendetur	referentur	capietur	interficietur
ΠΑΡΑΚ.	occisus est	comprehensus est	relata sunt	captus est	interfectus est
ΥΠΕΡΣ.	occisus erat	comprehensus erat	relata erant	captus erat	interfectus erat
Σ.ΜΕΛΛ.	occisus erit	comprehensus erit	relata erunt	captus erit	interfectus erit

ΕΝΕΣΤ.	discedunt	mittuntur	iubet	tradi	produci
ΠΑΡΑΤ.	discedebant	mittebantur	iubebat	—	—
ΜΕΛΛ.	discedent	mittentur	iubebit	traditum iri	productum iri
ΠΑΡΑΚ.	discesserunt / -ere	missi sunt	iussit	tradita esse	productos esse
ΥΠΕΡΣ.	discesserant	missi erant	iusserat	—	—
Σ.ΜΕΛΛ.	discesserint	missi erunt	iusserit	tradita fore	productos fore

ΕΝΕΣΤ.	considit	producuntur	deditur	proiciuntur
ΠΑΡΑΤ.	considebat	producebantur	dedebatur	proiciebantur
ΜΕΛΛ.	considet	producentur	dedetur	proicientur
ΠΑΡΑΚ.	consedit	producti sunt	deditus est	proiecta sunt
ΥΠΕΡΣ.	consederat	producti erant	deditus erat	proiecta erant
Σ.ΜΕΛΛ.	consederit	producti erunt	deditus erit	proiecta erunt

7 ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

1. *Nostri gladiis rem gerunt*: κύρια πρότ. κρίσεως.
gerunt: ρήμ. • ενν. *milites*: υποκ. του *gerunt* • *nostri*: επιθετικός προσδ. στο *milites*
 • *rem*: αντικ. του *gerunt* • *gladiis*: αφαιρετική του οργάνου στο *gerunt*.

2. *postquam pila in hostes miserunt*: δευτ. επιρρ. χρονική πρότ.: εισάγεται με τον χρονικό σύνδεσμο *postquam*, που χρησιμοποιείται για να δηλωθεί το προτερόχρονο· εκφέρεται με οριστική, γιατί η πράξη ενδιαφέρει μόνο από χρονική άποψη συγκεκριμένα, με οριστική παρακειμένου, γιατί δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν· λειτουργεί ως επιρρ. προσδ. του χρόνου στο *gerunt* (της πρότ. 1).
miserunt: ρήμ. • ενν. *milites*: υποκ. του *miserunt* • ενν. *nostri*: επιθετικός προσδ. στο *milites* • *pila*: αντικ. του *miserunt* • *in hostes*: εμπρόθ. προσδ. της εχθρικής κατεύθυνσης στο *miserunt*.

Για τον σύνδ. *postquam* βλ. σελ. 82, Παρατήρηση πρότ. 10.

3. *Repente post tergum equitatus cernitur*: κύρια πρότ. κρίσεως.
cernitur: ρήμ. • *equitatus*: υποκ. του *cernitur* • *post tergum*: εμπρόθ. προσδ. της στάσης σε τόπο στο *cernitur* • *repente*: επιρρ. προσδ. του τρόπου στο *cernitur*.

4. *cohortes appropinquant*: κύρια πρότ. κρίσεως.
appropinquant: ρήμ. • *cohortes*: υποκ. του *appropinquant*.

5. *hostes terga vertunt*: κύρια πρότ. κρίσεως.
vertunt: ρήμ. • *hostes*: υποκ. του *vertunt* • *terga*: αντικ. του *vertunt*.

6. *ac fugiunt*: κύρια πρότ. κρίσεως.
fugiunt: ρήμ. • ενν. *hostes*: υποκ. του *fugiunt*.

7. *eis equites occurrunt*: κύρια πρότ. κρίσεως.
occurrunt: ρήμ. • *equites*: υποκ. του *occurrunt* • *eis*: αντικ. του *occurrunt*.

8. *Fit magna caedes*: κύρια πρότ. κρίσεως.
fit: ρήμ. • *caedes*: υποκ. του *fit* • *magna*: επιθετικός προσδ. στο *caedes*.

9. *Sedulius, dux et princeps Lemovicum, occiditur*: κύρια πρότ. κρίσεως. *occiditur*: ρήμ. • *Sedulius*: υποκ. του *occiditur* • *dux / princeps*: παραθέσεις στο *Sedulius* • *Lemovicum*: γενική κτητική³ στα *dux / princeps*.

10. *dux Arvernorum vivus in fuga comprehenditur*: κύρια πρότ. κρίσεως. *comprehenditur*: ρήμ. • *dux*: υποκ. του *comprehenditur* • *Arvernorum*: γενική κτητική³ στο *dux* • *vivus*: επιπρ. κατηγορ. του τρόπου στο υποκ. *dux* του *comprehenditur* • *in fuga*: εμπρόθ. προσδ. του χρόνου στο *comprehenditur*.

11. *signa militaria septuaginta quattuor ad Caesarem referuntur*: κύρια πρότ. κρίσεως. *referuntur*: ρήμ. • *signa*: υποκ. του *referuntur* • *militaria*: επιθετικός προσδ. στο *signa* • *septuaginta quattuor*: επιθετικός προσδ. στο *signa militaria* (επάλληλος επιθετικός προσδ.) • *ad Caesarem*: εμπρόθ. προσδ. της κατεύθυνσης (σε πρόσωπο) στο *referuntur*.

12. *magnus numerus hostium capitur*: κύρια πρότ. κρίσεως. *capitur*: ρήμ. • *numerus*: υποκ. του *capitur* • *hostium*: γενική διαιρετική στο *numerus* • *magnus*: επιθετικός προσδ. στο *numerus*.

13. *atque interficitur*: κύρια πρότ. κρίσεως. *interficitur*: ρήμ. • ενν. *numerus*: υποκ. του *interficitur* • ενν. *hostium*: γενική διαιρετική στο *numerus* • ενν. *magnus*: επιθετικός προσδ. στο *numerus*.

14. *reliqui ex fuga in civitates discedunt*: κύρια πρότ. κρίσεως. *discedunt*: ρήμ. • *reliqui*: υποκ. του *discedunt* • *in civitates*: εμπρόθ. προσδ. της κίνησης σε τόπο στο *discedunt* • *ex fuga*: εμπρόθ. προσδ. του χρόνου στο *discedunt*.

15. *Postero die ad Caesarem legati mittuntur*: κύρια πρότ. κρίσεως. *mittuntur*: ρήμ. • *legati*: υποκ. του *mittuntur* • *ad Caesarem*: εμπρόθ. προσδ. της κατεύθυνσης (σε πρόσωπο) στο *mittuntur* • *die*: αφαιρετική του χρόνου στο *mittuntur* • *postero*: επιθετικός προσδ. στο *die*.

16. *Caesar iubet arma tradi ac principes produci*: κύρια πρότ. κρίσεως. *iubet*: ρήμ. • *Caesar*: υποκ. του *iubet* • *tradi / produci*: τελικά απαρέμφατα, αντικ. του *iubet* • *arma*: υποκ. του *tradi* (ετεροπροσωπία) • *principes*: υποκ. του *produci* (ετεροπροσωπία).

Εκφορά διαταγής με απαρέμφατο

Τα ρήματα *iubeo* (= διατάζω), *veto* (= απαγορεύω), *prohibeo* (= εμποδίζω), *sino* (= επιτρέπω), *patior* (= ανέχομαι), *cogo* (= εξαναγκάζω) συντάσσονται:

α. με ενεργητικό τελικό απαρέμφατο, οπότε δηλώνεται και το υποκείμενό του

3. Οι γενικές *Lemovicum* και *Arvernorum* θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και ως γενικές αντικειμενικές, αλλά τις χαρακτηρίζουμε ως γενικές κτητικές ακολουθώντας το Βιβλίο καθηγητή, σύμφωνα με το οποίο η γενική από το ουσ. *dux* είναι γενική κτητική (βλ. Βιβλ. καθηγ., σελ. 101).

σε αιτιατική, το οποίο εκφράζει το πρόσωπο που θα εκτελέσει τη διαταγή (έμφαση στο πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται η διαταγή),

β. με παθητικό τελικό απαρέμφατο, όταν πρόκειται να δοθεί έμφαση στο περιεχόμενο της διαταγής, οπότε συχνά παραλείπεται το πρόσωπο που θα εκτελέσει τη διαταγή, δηλαδή το ποιητικό αίτιο του απαρεμφάτου· η σύνταξη αυτή συνηθίζεται σε στρατιωτικές διαταγές, απαγορεύσεις κτλ., που ξέρουμε ότι απευθύνονται στους στρατιώτες.

π.χ. Ενεργ. σύνταξη:

Caesar Gallos iubet arma tradere ac principes producere.

Παθητ. σύνταξη:

Caesar iubet arma tradi ac principes produci. (Παραλείπεται το ποιητικό αίτιο *a Gallis.*)

17. *Ipse pro castris consedit*: κύρια πρότ. κρίσεως.

consedit: ρήμ. • ενν. **Caesar**: υποκ. του *consedit* • **ipse**: επιθετικός προσδ.⁴ στο *Caesar* (ή υποκ. του ρήμ. κατά παράλειψη του ουσ. *Caesar*) • **pro castris**: εμπρόθ. προσδ. της στάσης σε τόπο στο *consedit*.

18. *eo duces producuntur*: κύρια πρότ. κρίσεως.

producuntur: ρήμ. • **duces**: υποκ. του *producuntur* • **eo**: επιρρ. προσδ. της κίνησης σε τόπο στο *producuntur*.

19. *Vercingetorix deditur*: κύρια πρότ. κρίσεως.

deditur: ρήμ. • **Vercingetorix**: υποκ. του *deditur*.

Το ρήμα *deditur* εκφράζει ευθεία (ή άμεση) αυτοπάθεια (χωρίς έμφαση). Προκειμένου να εκφραστεί η αυτοπάθεια με έμφαση, χρησιμοποιείται ο ενεργητικός τύπος του ρήματος με την αιτιατική της προσωπικής αντωνυμίας: π.χ. *Vercingetorix deditur = Vercingetorix se dedit*. (Βλ. και Βιβλ. καθηγ., σελ. 48.)

20. *arma proiciuntur*: κύρια πρότ. κρίσεως.

proiciuntur: ρήμ. • **arma**: υποκ. του *proiciuntur*.

4. Στη σχολική γραμματική (βλ. Λ.Γ., σελ. 160, σημ. 2) η αντων. *ipse, ipsa, ipsum* και το αντων. επίθ. *totus, -a, -um* χαρακτηρίζονται ως επιθετικοί προσδιορισμοί. Κατ' άλλη άποψη, οι δύο αυτές λέξεις είναι συνήθως κατηγορηματικοί προσδιορισμοί, όπως στα αρχαία ελληνικά η οριστική αντων. *αὐτός, αὐτή, αὐτό* και το επίθ. *πᾶς, πᾶσα, πᾶν* αντίστοιχα.

8

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Τροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική

1.1. *postquam pila in hostes miserunt*

→ *postquam pila in hostes missa sunt (a nostris)*.

Εδώ το ποιητικό αίτιο εδώ εκφράζεται με *a* + αφαιρετική (*a nostris*), γιατί είναι έμψυχο. (Βλ. παρακάτω.)

1.2. *hostes terga vertunt*

→ *terga ab hostibus vertuntur*.

Το ποιητικό αίτιο εδώ εκφράζεται με *ab* + αφαιρετική (*ab hostibus*), γιατί είναι έμψυχο.

Το ποιητικό αίτιο

Το ποιητικό αίτιο εκφράζεται:

α. με απρόθετη αφαιρετική, όταν είναι άψυχο (π.χ. *ventis*)

β. με *a(b)* + αφαιρετική, όταν είναι έμψυχο (π.χ. *a Graecis*)

γ. με δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου, κυρίως όταν συνοδεύει γερουνδικό ή (σπανιότερα) ρηματικό τύπο συντελικού χρόνου.

2. Τροπή παθητικής σύνταξης σε ενεργητική

2.1. *Sedulius, dux et princeps Lemovicum, occiditur (a nostris)*

→ (*nostris*) *Sedulium, ducem et principem Lemovicum, occidunt*

2.2. *dux Arvernorum vivus in fuga comprehenditur (a nostris)*

→ (*nostris*) *ducem Arvernorum vivum in fuga comprehendunt*

2.3. *magnus numerus hostium capitur atque interficitur (a nostris)*

→ (*nostris*) *magnum numerum hostium capiunt atque interficiunt*

2.4. *signa militaria LXXVIII (septuaginta quattuor) ad Caesarem (ab equitibus / militibus) referuntur;*

→ (*equites / milites*) *signa militaria LXXVIII (septuaginta quattuor) ad Caesarem referunt;*

2.5. *Postero die ad Caesarem legati mittuntur (ab hostibus)*.

→ *Postero die (hostes) ad Caesarem legatos mittunt.*

2.6. *eo duces producantur (a nostris)*

→ (*nostris*) *eo duces producant*

2.7. *arma proiciuntur (ab hostibus)*

→ (*hostes*) *arma proiciunt*

3. Τροπή ευθέος λόγου σε πλάγιο

3.1. *Nostri (milites) gladiis rem gerunt*

→ *Caesar scribit suos (milites) gladiis rem gerere.*

Το υποκείμενο του ειδικού απαρεμφάτου τίθεται σε αιτιατική [*suos (milites)*], γιατί υπάρχει ετεροπροσωπία. Η αντωνυμία *nostri* έγινε *suos*, για να εκφραστεί αυτοπάθεια.

3.2. *Repente post tergum equitatus cernitur;*

→ *Caesar scribit repente post tergum equitatum cerni.*

3.3. *cohortes appropinquant*

→ *Caesar scribit cohortes appropinquare.*

3.4. *hostes terga vertunt ac fugiunt*

→ *Caesar scribit hostes terga vertere ac fugere.*

Επίσης, και στις μετατροπές 3.2, 3.3 και 3.4 υπάρχει ετεροπροσωπία και γι' αυτό τα υποκείμενα των απαρεμφάτων τίθενται σε αιτιατική.

→ *Hostes dicunt terga se vertere ac fugere.*

Ως υποκείμενο των ειδικών απαρεμφάτων *vertere* και *fugere* τίθεται η αιτιατική πτώση της προσωπικής αντωνυμίας (*se*), γιατί υπάρχει ταυτοπροσωπία.

Λατινισμός ειδικού απαρεμφάτου

Το υποκείμενο του ειδικού απαρεμφάτου στην ταυτοπροσωπία κανονικά δεν παραλείπεται και ως υποκείμενο του ειδικού απαρεμφάτου τίθεται αιτιατική πτώση προσωπικής αντωνυμίας. Πρόκειται για λατινισμό.

3.5. *eis equites occurrunt*

→ *Caesar scribit eis equites occurrere.*

3.6. *Fit magna caedes.*

→ *Caesar scribit fieri magnam caedem.*

3.7. *Sedulius, dux et princeps Lemovicum, occiditur;*

→ *Caesar scribit Sedulium, ducem et principem Lemovicum, occidi.*

3.8. *dux Arvernorum vivus in fuga comprehenditur;*

→ *Caesar scribit ducem Arvernorum vivum in fuga comprehendi.*

3.9. *signa militaria LXXIII (septuaginta quattuor) ad Caesarem referuntur;*

→ *Caesar scribit signa militaria LXXIII (septuaginta quattuor) ad se referri.*

Ο εμπρόθετος *ad Caesarem* έγινε *ad se*, για να εκφραστεί αυτοπάθεια.

3.10. *magnus numerus hostium capitur atque interficitur;*

→ *Caesar scribit magnum numerum hostium capi atque interfici.*

3.11. *reliqui ex fuga in civitates discedunt.*

→ *Caesar scribit reliquos ex fuga in civitates discedere.*

3.12. Postero die ad Caesarem legati mittuntur.

→ *Caesar scribit postero die ad se legatos mitti.*

Ο εμπρόθετος *ad Caesarem* έγινε *ad se*, για να εκφραστεί αυτοπάθεια.

3.13. Ipse (Caesar) pro castris consedit;

→ *Caesar scribit se ipsum pro castris consedisse.*

Ως υποκείμενο του ειδικού απαρεμφάτου *consedisse* τίθεται η αιτιατική πτώση της προσωπικής αντωνυμίας (*se*), γιατί υπάρχει ταυτοπροσωπία (λατινισμός).

3.14. eo duces producuntur;

→ *Caesar scribit eo duces produci.*

3.15. Vercingetorix deditur, arma prociuntur.

→ *Caesar scribit Vercingetorigem dedi, arma proci.*

4. Άλλες συντακτικές ασκήσεις

4.1. hostes terga vertunt ac fugiunt: Να μετατρέψετε την πρώτη κύρια πρόταση σε χρονική, ώστε να δηλώνει μια συνεχιζόμενη πράξη στη διάρκεια της οποίας συμβαίνει μια άλλη πράξη.

→ *Dum hostes terga vertunt, fugiunt.*

Για τις χρονικές προτάσεις που εισάγονται με τον σύνδεσμο *dum* βλ. σελ. 116.

4.2. Sedulius, dux et princeps Lemovicum, occiditur: Να γίνει η σύνταξη απαρεμφατική σε εξάρτηση από το ρήμα *dico*. Να δικαιολογηθεί η πτώση του υποκειμένου του απαρεμφάτου.

→ *Sedulius, dux et princeps Lemovicum, occidi dicitur.*

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΗ: Επειδή το ειδικό απαρέμφατο *occidi* εξαρτάται από προσωπικό παθητικό λεκτικό ρήμα (*dicitur*), το υποκείμενό του είναι ίδιο με αυτό του ρήματος (ταυτοπροσωπία) και βρίσκεται σε ονομαστική πτώση (άρση του λατινισμού). (Βλ. και σελ. 80.)

4.3. Caesar iubet arma tradi ac principes produci: Να αντικατασταθούν τα παθητικά απαρέμφατα με απαρέμφατα ενεργητικής φωνής και να γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές.

→ *Caesar iubet Gallos (ή hostes ή eos) arma tradere ac principes producere.*

Κατά τη μετατροπή σε ενεργητική σύνταξη θα δηλώσουμε σε αιτιατική το υποκείμενο των απαρεμφάτων. Βλ. και σελ. 47, **Εκφορά διαταγής με απαρέμφατο.**

4.4. Vercingetorix deditur: Να εκφραστεί αυτοπάθεια με έμφαση.

→ *Vercingetorix se dedit.* (Βλ. και σελ. 48, Παρατήρηση πρότ. 19.)

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΡΙΖΑ

Μάθημα 16 – Lectio XVI

- arma:** άρματα (= όπλα), αρματολός // αρετή, αρμός, άρθρο, αριθμός [πρβ. (αρχ.) άραρίσκω]
- cario:** χάρπτω (πρβ. αρχ. κάπτω)
- castra:** κάστρο
- cerno:** κρίνω, κριτής
- cohors:** [*cum + hortus* (= αυλή, κήπος)] (αρχ.) χόρτος, χόρτο, χορταίνω
- consedo:** [*cum + sedo* (= μένω ακίνητος, ομόρριζο του *sedeo*)] (αρχ.) έζομαι, έδρα, ενέδρα
- dedo:** [*de + do*] βλ. *do*, Μάθημα 21
- dies:** Δίας
- dux:** δούκας
- eques:** βλ. *equitatus*
- equitatus:** ίππος, ιππεύω, ιππασία
- fio:** φύση // φουτουρισμός (από τη ρίζα του *fio* προκύπτει και το θέμα *fu-* με το οποίο σχηματίζονται μερικοί τύποι του ρήματος *sum*, π.χ. *fu-i, fu-turus*)
- fuga:** βλ. *fugio*
- fugio:** φεύγω, φυγή, φυγάς
- gladius:** γλαδιόλα
- interficio:** [*inter + facio*] βλ. *facio*, Μάθημα 20
- legatus:** λεγεώνα // επιλέγω (πρβ. *legio*)
- magnus:** μεγάλος
- militaris:** μιλιταρισμός
- numerus:** νούμερο
- occurro:** [*ob + curro*] κούρσα, κουρσεύω, κουρσάρος
- princeps:** πρίγκιπας
- produco:** [*pro + duco*] βλ. *dux*
- quattuor:** τέσσερα // κουαρτέτο

refero: [*re + fero*] φέρω, φορά // [κατά μία άποψη, ομόρριζες με το παρακειμενικό θέμα *tul-*] τόλμη, τελετή, τέλος
reliquus: (αρχ.) λείπω, εγκαταλείπω, παραλείπω, υπόλοιπο
septuaginta: επτά, εβδομήντα
signum: σινιάλο
trado: [*trans + do*, Μάθημα 21] βλ. *do*
vivus: ζω, βίος

Μάθημα 17 – Lectio XVII

abdo: [*ab + do*, Μάθημα 21] βλ. *do*
adduco: [*ad + duco*] βλ. *dux*, Μάθημα 16
alius: άλλος
castra: κάστρο
communis: κομμουνισμός
corpus: κορπορατισμός
exercitus: [*ex + arceo* (= απωθώ)] (αρχ.) άρκέω, αυτάρκης, αρκετός
familiaris: φαμίλια
fatum: φαταλισμός // (αρχ.) φημί, φήμη
fungo: τείχος, τοίχος // φιγούρα
Gallus: Γάλλος
Germanus: Γερμανός
ingens: [*in* (στερητ.) + *gens*] γένος, γένεση, γενικός
lacrima: δάκρυ, δάκρυμα
magnitudo: βλ. *magnus*
magnus: μεγάλος
militaris: μιλιταρισμός
miseror: μίζερος, μιζέρια
obsigno: [*ob + signo*] βλ. *signum*, Μάθημα 16
occuro: [*ob + cario*] χάφτω (πρβ. αρχ. κάπτω)
periculum: πείρα, πείραμα, πειρατής
peritus: βλ. *periculum*
perturbo: [*per + turbo*] τυρβάζω, τύρβη // τούρμπο, τουρμπίνα
praedico: [*prae + dico*] (αρχ.) δείκνυμι, δείκνω
rudor: (αρχ.) παίω, Παιών (στερεότυπο επίθετο του Απόλλωνα), παιάνας
remaneo: [*re + maneo*] μένω, διαμονή
sum: είμαι, ον, ουσία, ουσιαστικός // φουτουρισμός (βλ. *fio* Μάθημα 27)
tabernaculum: ταβέρνα
teneo: τανάλια // τείνω

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΑΝΑ ΜΑΘΗΜΑ

Μάθημα 16 – Lectio XVI

A.1. Να εξετάσετε αν οι παρακάτω προτάσεις ανταποκρίνονται στο νόημα του κειμένου και να σημειώσετε την ένδειξη Χ στο οικείο πλαίσιο:

	Σ	Λ
α. Οι επιχειρήσεις του Καίσαρα στη Γαλατία περιγράφονται στο έργο του Σαλλούστιου με τίτλο <i>De Bello Gallico</i> .		
β. Ο Βερκιγγετόριγας αντιμετώπισε τα στρατεύματα του Καίσαρα με επιτυχία στην ορεινή πόλη Gergonia, που ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του.		
γ. Ο Βερκιγγετόριγας ήταν ήρωας και ηγέτης γερμανικών φύλων.		
δ. Ο Γαλατικός πόλεμος έληξε με τη μάχη της Αλεσίας.		
ε. Η Γαλατία αποτέλεσε ρωμαϊκή επαρχία για έναν αιώνα.		

A.2. Να εξετάσετε αν οι παρακάτω προτάσεις ανταποκρίνονται στο νόημα του κειμένου και να σημειώσετε την ένδειξη Χ στο οικείο πλαίσιο:

	Σ	Λ
α. Romani solum gladiis contra Gallos rem gesserunt.		
β. Galli equites militibus Romanis occurrebant.		
γ. Dux Arvernorum occisus est.		
δ. Caesar imperavit Gallis arma tradere.		
ε. Vercingetorix vivus in fuga comprehensus est.		

B. Να γραφούν οι τύποι που ζητούνται:

nostrī: αιτιατική ενικού στο γένος που βρίσκεται ο τύπος

pīla: κλητική ενικού

miserunt: β' πληθυντικό οριστικής μέλλοντα της άλλης φωνής

gladiis: γενική ενικού

rem: γενική πληθυντικού

gerunt: α' πληθυντικό οριστικής συντελεσμένου μέλλοντα της ίδιας φωνής

terga: δοτική πτώση του ίδιου αριθμού

equitatus: δοτική ενικού

cernitur: απαρέμφατο μέλλοντα της άλλης φωνής

cohortes: γενική πληθυντικού

equites: αφαιρετική πληθυντικού

occurrunt: ο αντίστοιχος τύπος της άλλης φωνής

fit: απαρέμφατο μέλλοντα

magna caedes: γενική πληθυντικού

Sedulius: κλητική ενικού

princeps: γενική πληθυντικού

occiditur: γ' πληθυντικό οριστικής μέλλοντα της άλλης φωνής

comprehenditur: γ' ενικό οριστικής υπερσυντελείκου της άλλης φωνής

signa militaria septuaginta quattuor: αφαιρετική πληθυντικού

referuntur: ο αντίστοιχος τύπος του μέλλοντα της άλλης φωνής

capitur: ο ίδιος τύπος του μέλλοντα και του παρακειμένου της ίδιας φωνής (να ληφθεί υπόψη το υποκείμενο)

interficitur: β' ενικό οριστικής μέλλοντα και στις δύο φωνές

discedunt: β' πληθυντικό παρατατικού και παρακειμένου της ίδιας φωνής

postero die: γενική πληθυντικού

ipse: γενική ενικού στο ίδιο γένος

duces: γενική και δοτική πληθυντικού

produci: ο αντίστοιχος τύπος της άλλης φωνής

consedit: β' ενικό οριστικής ενεστώτα στην ίδια φωνή

deditur: ο αντίστοιχος τύπος του συντελεσμένου μέλλοντα

proiciuntur: β' ενικό οριστικής παρατατικού στην ίδια φωνή

Γ.1. *dux Arvernorum (a nostris) vivus in fuga comprehenditur:* Να τραπεί η σύνταξη της πρότασης σε ενεργητική.

Γ.2. *reliqui ex fuga in civitates discedunt:* Να τραπεί η σύνταξη της πρότασης σε απαρεμφατική σε εξάρτηση από τη φράση *Caesar tradit.*

Γ.3. Με βάση το νόημα του κειμένου να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω περιόδων, έτσι ώστε να είναι νοηματικώς και συντακτικώς αποδεκτές:

- α. Caesar iubet (Galli) arma tradere.
 β. Caesar scripsit (Sedulius) occidi.
 γ. Postquam equites Romani (Galli) (occurrunt),
 Vercingetorix (προσωπική αντωνυμία) Romanis dedit.

Δ. Να αντιστοιχίσετε τις νεοελληνικές λέξεις της στήλης Α με τις ομόριζες τους λατινικές λέξεις της στήλης Β. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.)

A

- α. σινιάλο
 β. αρματολοί
 γ. γλαδιόλα
 δ. νούμερο
 ε. πριγκίπισσα

B

- 1. signa
- 2. gladiis
- 3. principes
- 4. arma
- 5. produci
- 6. numerus
- 7. terga

Φράσεις της λατινικής γλώσσας

[Παρακάτω παρουσιάζονται οι φράσεις της λατινικής γλώσσας που είχαν συμπεριληφθεί (Οκτώβριος 2020) στις οδηγίες διδασκαλίας για το μάθημα των Λατινικών στη Β΄ τάξη του Λυκείου. Μέχρι την έκδοση του παρόντος τόμου δεν είχαν εκδοθεί οδηγίες διδασκαλίας και αξιολόγησης για το μάθημα των Λατινικών στη Γ΄ τάξη του Λυκείου. Εάν μετά την έκδοση των σχετικών οδηγιών διδασκαλίας και αξιολόγησης υπάρξει η ανάγκη επικαιροποίησης του παρόντος Παραρτήματος, το επικαιροποιημένο Παράρτημα θα συμπεριληφθεί στον Β΄ τόμο.]

A.C. (= ante Christum): «Προ Χριστού, π.Χ.».

A.D. (= Anno Domini): «Έτος Κυρίου». Μετά Χριστόν, μ.Χ.

ad hominem (argumentum): «Κατά τον άνθρωπο (επιχείρημα)». Επιχείρημα το οποίο, αντί να αντικρούει μία άποψη, απευθύνεται επιθετικά εναντίον του προσώπου που την εξέφρασε, αποτελεί προσωπική επίθεση εναντίον του προσώπου αυτού, αμφισβητώντας το ήθος του, την οξύνειά του, την ορθοκρισία του κτλ.

ad populum (argumentum): «Προς τον λαό (επιχείρημα)». Λέγεται υποτιμητικά για επιχείρημα που στηρίζεται στην ευρεία απήχηση μιας άποψης και όχι σε αντικειμενικά δεδομένα ή σε εύλογους συλλογισμούς.

a posteriori: «Εκ των υστέρων». Χρησιμοποιείται: 1. για κάτι που έγινε μετά από ένα συγκεκριμένο γεγονός (π.χ. *Δημοσίευσε μια a posteriori* ιατροδικαστική εκτίμηση, που έγινε πολλά χρόνια μετά τον θάνατό του)· 2. (στη φιλοσοφία) για κρίση, ιδέα, γνώση κτλ. που στηρίζεται στην εμπειρία, που δεν είναι έμφυτη.

a priori: «Εκ των προτέρων, από πριν». Χρησιμοποιείται: 1. για κρίση, άποψη, ιδέα, απόφαση κτλ. που γίνεται χωρίς να έχει προηγηθεί εξέταση ενός ζητήματος ή να έχει διαπιστωθεί η εξέλιξη ή η έκβασή του κτλ. (π.χ. *Δεν μπορεί a priori να γίνεται λόγος για κατάχρηση εξουσίας, καθώς η έρευνα είναι ακόμα σε εξέλιξη*)· 2. (στη φιλοσοφία) για κρίση, ιδέα, γνώση κτλ. που δε θεμελιώνεται, δε στηρίζεται στην εμπειρία, αλλά σε έμφυτες ιδέες (π.χ. *Κατά τον Καντ, ο χώρος και ο χρόνος υπάρχουν a priori σε όλες τις αναπαραστάσεις μας για τον κόσμο*).

alter ego: «Το έτερον εγώ». Χρησιμοποιείται για άνθρωπο: 1. που είναι πολύ όμοιος σε χαρακτήρα προς έναν άλλο και πολύ ταιριαστός μαζί του· 2. που είναι πιστός φίλος του ή σύντροφος στη ζωή του.

altera pars: «Η άλλη πλευρά». Προέρχεται από τη φράση *audiatur et altera pars* (= ας ακουστεί και η άλλη πλευρά).

A.M. (= Ante Meridiem): «Προ μεσημβρίας (π.μ.)».

ca., cir., circ. (= circa): «Περί, περίπου, γύρω, κατά προσέγγιση». Χρησιμοποιείται σε χρονολογήσεις βίων ή γεγονότων, όταν οι ημερομηνίες δεν είναι με ακρίβεια γνωστές, ενώ όταν οι ημερομηνίες δεν έχουν το *circa* πριν από αυτές, θεωρούνται γνωστές και επιβεβαιωμένες (π.χ. *ca. 1812-1821* σημαίνει «από το 1812 περίπου

**ΘΕΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αλφάβητο	447
Τονισμός	448
Συλλαβισμός	448
Πτώσεις	449
Α΄ κλίση	449
Β΄ κλίση	450
Γ΄ κλίση	452
Δ΄ κλίση	454
Ε΄ κλίση	455
Επίθετα Β΄ κλίσης	456
Επίθετα Γ΄ κλίσης	457
Παραθετικά επιθέτων	460
Παραθετικά επιρρημάτων	463
Αντωνυμίες	465
Το βοηθητικό ρήμα <i>sum</i>	483
Ομαλά ρήματα (1ης, 2ης, 3ης, 4ης συζυγίας)	484
15 σε <i>-io</i> της 3ης συζυγίας	493
Αποθετικά ρήματα	496
Ημιαποθετικά ρήματα	506
Ανώμαλα ρήματα (<i>possum, eo, fio, fero, volo – nolo – malo, orior</i>)	510
Ενεργητική Περιφραστική Συζυγία	521
Παθητική Περιφραστική Συζυγία	523
Ελλειπτικά ρήματα	524
Απρόσωπα ρήματα	527

ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Το λατινικό αλφάβητο είναι το Χαλκιδικαϊκό. Κατά τον 8ο/7ο αι. π.Χ. οι Ρωμαίοι υιοθέτησαν μία παραλλαγή του ελληνικού δυτικού αλφαβήτου από την αποικία της Κύμης. Γι' αυτό έχει λίγες παραλλαγές στη μορφή των γραμμάτων.

Γράμματα	Ονόματα	Γράμματα	Ονόματα
Aa	α	Nn	εν
Bb	μπε	Oo	ο
Cc	κα	Pp	πε
Dd	ντε	Qq	κου
Ee	ε	Rr	ερ
Ff	εφ	Ss	εσ
Gg	γκε	Tt	τ
Hh	χα	Uu	ου
Ii	ι	Vv	βε
(Jj)	γιουτ	Xx	ιξ
Ll	ελ	Yy	υ γκρέκουμ
Mm	εμ	Zz	ζήτα

Περιλαμβάνει έξι **φωνήεντα** (*a, e, i, o, u, y*), δεκαεπτά **σύμφωνα** (*b, c, d, f, g, (j), l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z*) και ένα γράμμα (*h*) που παριστάνει κυρίως πνεύμα δασύ, αντιστοιχεί προς τη ελληνική δασεία των Ελλήνων και προφέρεται όπως ένα *x* πολύ ελαφρά.

Ειδική προφορά

- Το *s* ανάμεσα σε φωνήεντα προφέρεται ζ: π.χ. *rosa* (ρόζα).
- Το *qu* προφέρεται κβ: π.χ. *equus* (έκβους).
- Το *i* προφέρεται γι (*j*) ή ι: *iacio* = *jacio* (γιάκιο).

Δίφθογγοι

Η λατινική γλώσσα έχει 4 δίφθογγους: *ae, au, eu, oe*.

- Η *ae* προφέρεται όπως το αι (ως μία συλλαβή): π.χ. *Aeneas* (προφ. Αινέας).
- Η *au* προφέρεται όπως το αυ (ως μία συλλαβή): π.χ. *laudo* (προφ. λάου-ντο).
- Η *eu* προφέρεται όπως το ευ (ως μία συλλαβή): π.χ. *Europa* (προφ. Εου-ρώπα).
- Η *oe* προφέρεται (ως μια συλλαβή) όπως η γαλλική δίφθογγος *eu* (κάτι ανάμεσα σε ο και ε): π.χ. *roeta* (προφ. πευ-τα).

ΤΟΝΙΣΜΟΣ

Η λατινική γραφή δε χρησιμοποιεί σημεία τόνων ούτε έχει πνεύματα· ο τονισμός γίνεται σύμφωνα με τους εξής βασικούς κανόνες:

- Ισχύει στα λατινικά ο νόμος της τρισυλλαβίας, δηλαδή καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα.
- Οι **δισύλλαβες λέξεις** τονίζονται στην παραλήγουσα: π.χ. *máter*.
- Οι **λέξεις με τρεις ή περισσότερες συλλαβές** τονίζονται:
 - α. στην παραλήγουσα, αν είναι φύσει ή θέσει μακρόχρονη: π.χ. *delére, libértas*
 - β. στην προπαραλήγουσα, αν η παραλήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *légere, róvulus*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Φύσει μακρόχρονη λέγεται η συλλαβή που αποτελείται από μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογο. Θέσει μακρόχρονη λέγεται η συλλαβή, όταν μετά το βραχύ φωνήεν ακολουθούν στη λέξη δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή διπλό σύμφωνο: π.χ. *amabūntur*. Εξαίρεση: βραχύ φωνήεν πριν από το σύμπλεγμα άφωνο + υγρό παραμένει βραχύ: π.χ. *arbītror*.

Ειδικοί κανόνες τονισμού

- Η λήγουσα (με εξαίρεση τις μονοσύλλαβες λέξεις) τονίζεται σπάνια και μόνο στις εξής περιπτώσεις:
 - α. όταν το τελικό φωνήεν έχει πάθει αποκοπή: π.χ. *addúci* (< *adduce*), *illíc* (< *illice*)
 - β. όταν στο τέλος των λέξεων προσκολλάται ένα από τα εγκλιτικά, οπότε ο τόνος κατεβαίνει στη λήγουσα των λέξεων: π.χ. *lúna + que > lunáque*.
- Μακρόχρονο φωνήεν μπροστά από άλλο φωνήεν της ίδιας λέξης (ή μπροστά από *h* + φωνήεν) κανονικά βραχύνεται: π.χ. *delēmus*, αλλά *delĕo*. Υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις: π.χ. *istīus, illīus* κτλ., *diĕi, aciĕi* κτλ.
- Στη σύνθεση ο τόνος ανεβαίνει, εφόσον η παραλήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *ádfĕro*, αλλά *possĭtus*.

ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΣ

Ο συλλαβισμός των λατινικών λέξεων γίνεται σχεδόν όπως και στην ελληνική γλώσσα:

1. Το σύμφωνο ή το φωνήεν που ακολουθεί μετά από άλλο φωνήεν συλλαβίζεται με την επόμενη συλλαβή: π.χ. *ca-do, ru-er* (η συλλαβή που καταλήγει σε φωνήεν λέγεται **ανοικτή**).
2. Δύο σύμφωνα χωρίζονται και πάνε το ένα με την προηγούμενη και το άλλο με την επόμενη συλλαβή: π.χ. *ag-men, lec-tus* (η συλλαβή που καταλήγει σε σύμφωνο λέγεται **κλειστή**).
3. Από τρία σύμφωνα τα δύο πρώτα συλλαβίζονται με την προηγούμενη συλλαβή και το τελευταίο με την επόμενη: π.χ. *comp-tus, ins-tar*.

4. Το σύμπλεγμα *qm* δε χωρίζεται, γιατί στην ουσία αποτελεί ένα σύμφωνο που εναλλάσσεται με το *c*: π.χ. *se-qmor*.
5. Το σύμπλεγμα *gm* λογαριάζεται ως ένα σύμφωνο όταν προηγείται το *n*: π.χ. *unguis*. Στις άλλες περιπτώσεις λογαριάζεται ως μία συλλαβή: π.χ. *tra-gu-la*.
6. Το *i* ανάμεσα σε δύο φωνήεντα πχούσε ως διπλός φθόγγος (*ii*), ο οποίος στον συλλαβισμό χωρίζεται: π.χ. *aiō* → *ai-io*.
7. Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται στα συνθετικά τους: π.χ. *prod-esse*.
8. Το σύμπλεγμα *άφωνο + υγρά* δε χωρίζεται: π.χ. *fe-bris*, *spec-trum*. (Άφωνα είναι τα: *b, c, d, g, p, q, t*. Υγρά είναι τα: *l, r*.)

ΠΤΩΣΕΙΣ

Η λατινική έχει έξι πτώσεις: ονομαστική (*nominativus*), γενική (*genetivus*), δοτική (*dativus*), αιτιατική (*accusativus*), κλητική (*vocativus*), αφαιρετική (*ablativus*). Η γενική, η δοτική, η αιτιατική και η αφαιρετική είναι οι **πλάγιες πτώσεις**.

DECLINATIO PRIMA (ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ)

Η α' κλίση περιλαμβάνει αρσενικά και θηλυκά.

	Αρσενικά / Θηλυκά	
	Singularis	Pluralis
Nom.	poet-a	poet-ae
Gen.	poet-ae	poet-ārum
Dat.	poet-ae	poet-is
Acc.	poet-am	poet-as
Voc.	poet-a	poet-ae
Abl.	poet-ā	poet-is

► ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα θηλυκά *dea* (= θεά) και *filia* (= κόρη) σχηματίζουν τη **δοτική και την αφαιρετική πληθυντικού** και σε *-is* και σε *-abus*: *deis* & *deabus*, *filiis* & *filiabus*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι τύποι σε *-abus* χρησιμοποιούνται όταν στην πρόταση υπάρχουν και οι αντίστοιχοι τύποι των αρσενικών της β' κλίσης *deus* (= θεός) και *filius* (= γιος): π.χ. *Pater filii* (= στις κόρες) *donum dat*· αλλά: *Pater filii* (= στους γιους) *et filiabus* (= στις κόρες) *donum dat*.

2. Υπάρχουν μερικά πρωτόκλιτα επηρεασμένα από την ελληνική γλώσσα: π.χ. *Aeneas* → αιτιατική ενικού: *Aeneam* και *Aene-an*.

3. Διάκριση γένους

Τα περισσότερα ουσιαστικά α΄ κλίσης είναι θηλυκά. Αρσενικά είναι μόνο τα προσγορικά *poeta* (= ποιητής) και *incola* (= κάτοικος). Επίσης, τα φυσικού γένους αρσενικά κύρια ονόματα: π.χ. *Aeneas*.

DECLINATIO SECUNDA (ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ)

Η β΄ κλίση περιλαμβάνει αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα.

I. Αρσενικά και θηλυκά σε -us

	Singularis	Pluralis
Nom.	popul-us	popul-i
Gen.	popul-i	popul-ōrum
Dat.	popul-o	popul-is
Acc.	popul-um	popul-os
Voc.	popul-e	popul-i
Abl.	popul-o	popul-is

Διάκριση γένους: Τα περισσότερα ουσιαστικά β΄ κλίσης σε -us είναι αρσενικά. Θηλυκά είναι συνήθως τα ονόματα δένδρων, θάμνων και καρπών.

II. Αρσενικά σε -er

	Singularis	Pluralis	Singularis	Pluralis
Nom.	puer	puer-i	ager	agr-i
Gen.	puer-i	puer-orum	agr-i	agr-orum
Dat.	puer-o	puer-is	agr-o	agr-is
Acc.	puer-um	puer-os	agr-um	agr-os
Voc.	puer	puer-i	ager	agr-i
Abl.	puer-o	puer-is	agr-o	agr-is

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Από τα λήγοντα σε -er της β΄ κλίσης:

- Διατηρούν το -e σε όλες τις πτώσεις όσα έχουν φωνήεν πριν από αυτό: π.χ. *puer*, *pueri*.
- Διατηρούν το -e μόνο στην ονομαστική και στην κλητική ενικού και το **συγκόπτουν** στις υπόλοιπες πτώσεις όσα έχουν σύμφωνο πριν από αυτό: π.χ. *ager*, *agri*.

Εξαιρούνται και διατηρούν το -e σε όλες τις πτώσεις τα *vesper*, *vesperi* (= δειλινό, βραδάκι), *gener*, *generi* (= γαμπρός), *socer*, *soceri* (= πεθερός), *liberi*, *liberorum* (= παιδιά) κ.ά.

III. Ουδέτερα σε *-um*

	Singularis	Pluralis
Nom.	don-um	don-a
Gen.	don-i	don-orum
Dat.	don-o	don-is
Acc.	don-um	don-a
Voc.	don-um	don-a
Abl.	don-o	don-is

► ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ (για όλα τα γένη)

1. Τα αρσενικά κύρια ονόματα που λήγουν σε *-ius*, το προσηγορικό αρσενικό *filius* (= γιος) και τα ουδέτερα σε *-ium* στη γενική ενικού λήγουν και σε *-ii* και σε *-i*: π.χ. *Vergil-ius* → *Vergil-ii* & *Vergil-i*, *fil-ius* → *fil-ii* & *fil-i*, *consil-ium* → *consil-ii* & *consil-i* (= σκέψη, σχέδιο).

2. Τα αρσενικά κύρια ονόματα που λήγουν σε *-ius* και το προσηγορικό αρσενικό *filius* (= γιος) στην κλιτική ενικού λήγουν σε *-i* (αντί *-ie*): π.χ. *Vergil-ius* → *Vergil-i*, *fil-ius* → *fil-i*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο τόνος παραμένει στη συλλαβή που τονιζόταν πριν από τη συναίρεση του *-ie* σε *-i*: π.χ. *Vergili*.

3. Στη γενική πληθυντικού συνήθως λήγουν σε *-um* (αντί *-orum*) τα ονόματα νομισμάτων: π.χ. *sestertius* (= σποστέριος) → *sesterti-um* (σπάνια αντί *sestertiorum*).

4. Η κλίση του *vir, viri* (= άνδρας).

	Singularis	Pluralis
Nom.	vir	vir-i
Gen.	vir-i	vir-orum
Dat.	vir-o	vir-is
Acc.	vir-um	vir-os
Voc.	vir	vir-i
Abl.	vir-o	vir-is

5. Η κλίση του ανώμαλου *deus, dei* (= θεός).

	Singularis	Pluralis
Nom.	de-us	de-i & di-i & di
Gen.	de-i	de-orum & de-um
Dat.	de-o	de-is & di-is & dis
Acc.	de-um	de-os
Voc.	de-us & div-e (& de-e)	de-i & di-i & di
Abl.	de-o	de-is & di-is & dis